

př. válečnou náhradou nebo jinými rušivými okolnostmi), jsou tu síly, které působí k obnovení rovnováhy té. Jenže mechanismus ten nezáleží, jak předpokládá kvantitativní theorie, v převodech peněz a v působení zvětšeného resp. zmenšeného množství peněz v obou zemích na ceny, nýbrž spíše v působení na směnečné kursy.

Hovorna.

Německá věda a vlastenecká sociologie česká. (Ukázka z předmluvy k III. svazku Chalupného »Sociologie«.)

»První svazek tohoto díla vznikl za prvá dvě leta války, za hrůz vlády Stürgkhovy; onen den roku 1916, kdy jsem rukopis jeho přivezl a odevzdal do tiskárny do Berouna, Stürgkh zahynul rukou Bedřicha Adlera. Snad je v tom více než pouhá náhoda. Tolik mohu aspoň konstatovat, že v oně době, kdy nejhrušším násilím jsme byli vhnáni do hmotného i duchovního jha německého, kdy v knize J. Macka censura zabavila i přirovnání Smitha ke Kantovi, jako prý nepřipustné snižování německé vědy, žádný spis český neodvážil se tak bez obalu hlásit k sourodé vědě francouzské, anglické a ruské a tak rozhodně potírat nadutost a nedomyšlenost vědy německé, jako spis můj. Profesori Engliš a Weyr, kteří v »Lidových Novinách« brněnských napadli mou knihu, neopomenuli diplomaticky postavit na pranýř tuto moji neuctu k německým vědcům (viz mou brožuru »První česká sociologie a poslední odpadky brněnské kritiky« z r. 1917); zajímavý, že denunciacie proti Jiráskovi a jiným spisovatelům českým, tak také tento útok vyšel z Brna. Ale kosa přišla na kámen, okolnosti ulomily

tební bilance uvádějí v souvislost a navzájem odvažují. I kdyby se pohyby dovozu zboží a vývozu daly docela odvoditi ze směnné hodnoty peněz, nepostačí přece nikterak odvolati se na směnnou hodnotu peněz, chceme-li odůvodniti zásilky kapitálové a platy úroků, nebo úspory zasílané domů vystěhovalci a pohyby peněz, které souvisejí s mezinárodními cestami. Wieser má tudíž za to, že sluší příčinu toho že mezinárodní platební bilance nějaké země směřuje stále a stále k rovnováze, hledati jinde. Mezinárodní platební bilance není ničím jiným než součtem osobních bilancí v národě; jako pak v každém jednotlivém hospodářství je snaha po hospodářské rovnováze, tak se snaha ta projevuje i v mezinárodní platební bilanci. — První námitka je nepochybně správná. Ale neplyne z ní nikterak, že by se theorie klasická musela zcela zavrhnout, nýbrž třeba ji jen doplnit tak, aby se nevztahovala jen na dovoz a vývoz, nýbrž také na ostatní platy. Pokud se týče další námitky, možno doznati, že některé položky mezinárodní platební bilance jsou na výši směnečných kursů celkem nezávisly. To však nevádí, stačí, jestliže u jiných tomu tak není, jimi děje se pak ono vyrovnání. Pokládám tedy jádro klasické theorie — arci v té modifikaci, jak nahoře podána — přece jen za správné. Arci je možno také »umělé« vyrovnání platební bilance pomocí nových výpůjček soukromníků, zvláště však státu. Ale to není možno trvale a v přílišné míře; proti tomu působí přece jen ona snaha po hospodářské rovnováze nahoře zmíněná. V tom směru možno přece jen onu theorii o vyrovnávání se vzájemných platů doplniti ještě vývody Wieserovými.

hrot možným účinkům náповědi oněch šlechtníků, kniha má nepropadla konfiskaci ani já Thalerhofu.«*)

K podstatě demokracie. Ve vídeňské právnické společnosti promluvil minulého měsíce za přítomnosti presidenta rakouské republiky známý profesor dr. Kelsen na thema: »Podstata a cena demokracie«. Demokracie je i u nás okřídleným slovem dneška a jsou již z té příčiny vývoje Kelsenovy v nejednom směru i pro nás zajímavý. Idea demokracie zahrnuje v sobě dle Kelsena dva nejširší postuláty: požadavek svobody a požadavek rovnosti. O svobodě lze pak tehdy mluvíti, nejsme-li ovládnáni; rovnost je však jen tehdy myslitelná, necháme-li se, třebaš jen v jistých mezích, ovládati. Rousseau vyhranil požadavek svobody nejostřeji. Dle něho jest občan volným, svobodným jen v okamžiku volby poslance nebo účasti na lidovém hlasování; avšak i tu podlehne většině — tomu ovšem nelze odpomoci. — Stát sám může, po názoru Rousseau, vzniknouti jedině jednolichlostí; jeho další vývoj jest ovšem možným toliko usnesením většiny; kdyby i tu bylo potřeba rovněž jednohlasnosti, byl by vývoj státu sotva myslitelný. Princip majority jest ospravedlněn toliko představou, že ne-li nikdo, tož přece pokud možno nejmenší počet jedinců musí svou vůli podrobiti většině. Tím myšlenka individuální svobody, která jest přirozeně nedosažitelnou, ustupuje do pozadí oproti metafysické osobě státu, který nabývá samostatnosti tím, že jeho vůle jako vůle celku platí více jako vůle jednotlivců. Z toho vyplývá dále, že jedinec jest svobodným toliko v organickém spojení s jinými jedinci, totiž ve státním řádě. Rousseau vyjadřuje to pěknými slovy, »že poddaný vzdává se své svobody, aby ji jako státní občan dostal opět zpět«. Na místě svobody jednotlivce nastupuje svobodný stát a pouze v tomto může býti občan svobodným. Kdo se nechce státní vůli podrobiti, jest přinucen státem, aby byl svobodným. Zní to paradoxně, ale jest to poslední článek logického vývoje svobody jednotlivce k sociálnímu státu. Tímto vývojem vysvětluje se též myšlenka ochrany menšin a její uskutečnění dle zásady úměrnosti. Nejčistší, tak zv. bezprostřední demokracií, jest ovšem hlasování lidu nebo referendum. Tyto získávají průběhem války i při mírovém jednání (viz hlasování na Těšínsku) velikých sympatií. Vzhledem k těmto ideám, žádá Lenin ve svých spisech odstranění parlamentarismu, ale konec konců nemohli se jej ani bolševici vzdáti, neboť krátká doba trvání poslaneckých mandátů, možnost okamžitého odvolání poslanců jest jen dalším vyhraněním principu pravé demokracie. Zkušenosti v Rusku, obzvláště volby poslanců dle jednotlivých hospodářských podniků, nasvědčují tomu, že tyto reformy bolševické jsou v pokročilých státech neproveditelné. Rusko trpí následkem toho hypertrofií sborů zastupitelských, které mají snahu vyřizovati každý případ až do nejmenších jednotlivostí a podrobností, čímž prý se demokratizuje i správa. Demokracie jest ve své nejvlastnější podstatě myslitelná jen v poměrech primitivních; bolševismus žádá sice v teorii odstranění jakékoliv vrchnosti a podřízenosti, v praxi naproti tomu zavádí diktaturu jednotlivých osob; jistě nedemokratické jest bolševické omezení parlamentarismu na třídu proletářů, což jest jistě krokem zpět a mělo by v zápětí vytvoření středověkých stavů (dělníků, řemeslníků, úředníků, měšťanů atd.). Jednota státu není však ještě jednotou lidu a jednotná vůle lidu jest konec konců představou velmi problematickou, neboť massa lidu nemůže přirozeně sama ze sebe vynésti vůli; k tomu potřebuje vedoucí osobnosti a tak na konec vládne zase několik nad mnohými. Ovšem, pravá demokracie prostředkuje nejlepší výběr vůdců, ponevadž umožňuje jich volný boj, při čemž rozhodují toliko schopnosti vůdců. Avšak vedení třebaš i vůdci nejlepšími, odpovídá podstatě demokracie, která

*) Nýbrž naopak stalo se něco zcela neočekávaného: Velezrádný spis hrdinného sociologa českého přijat byl podle novinářských zpráv do Nejvyšší knihovny.

vylučuje vlastně jakékoliv vedení a vůdcovství. Na otázku, jak se má naložit v ideálním státě s výtečným vůdcem lidu, odpovídá Sokrates v Platonově Politei, že vůdce takový má být jistě ctěn a zbožňován, že však v ideálním státě není pro něj místa a že musí proto být poslán za hranice; ve skutečnosti má se věc ovšem jinak, neboť pokud lidstvo nepozůstává z bohů, jak praví Rousseau, bude vždy menšina vládnoucí většinou. Není-li tedy možno dosáhnouti rovnosti všech, jest jistě alespoň velmi cenným, že ve státě demokratickém všichni občané mají možnost dosáhnouti všech funkcí státu, což však opět předpokládá stejnou výchovu pro myšlenku státní, která za dnešních poměrů není ovšem možná. Rovněž vymezení pojmu »lid«, jako nositele myšlenky státní, jest velmi obtížné. Z massy obyvatelů státu nutno vyjmouti děti a choromyslné vždy, cizozemce, ženy, zločince za určitých okolností od spoluúčasti. Ve skutečnosti pozůstává lid z těch, jež vykonávají skutečně svá práva nebo aspoň právo volební. Volba zástupců z massy lidu jest zkušebním kamenem demokratické ústavy. Vznik demokratických států poválečných a jich ústavy ukazují, že ani všeobecné a stejné hlasovací právo nepřivodí vládu socialismu, neboť dělnický proletariát netvoří v žádné společnosti převážný počet občanů politicky svéprávných. Pravá demokracie váží si každého přesvědčení i odlišného názoru. Oposice menší není právě demokracii obtížnou, naopak vítanou, neboť nemůže jejího vlivu postrádati. Pro moderní demokracii neplatí proto zásada majority, nýbrž zásada autority.

Ch.

Literatura.

Dr. H. Krabbe, profesor státního práva na universitě v Leidenu. Die moderne Staatsidee, Haag, Martinus Nijhoff, 1919, německé, druhé doplněné vydání, str. 311.

V předmluvě k této výsoce zajímavé publikaci podotýká autor, že vznikla z výsledků dřívější jeho práce, týkající se nauky o státní svrchovanosti. Spis byl sepsán původně v řeči holandské a byl pak autorem přeložen do jazyka německého, aby se takto stal přístupnějším i cizozemcům. Rozvržen jest na 10 kapitol, z nichž nejdůležitější jsou první dvě kapitoly, jednající o autoritě státní a právní a moci vrchnostenské (Obergewalt) a právní. Ve svých výsledcích dochází spis k názorům velmi blízkým teorii mé, Kelsenovy a j. Základní myšlenkou jeho jest protiva mezi starým a moderním pojetím myšlenky státní. Podle starého vystupuje vedle právní moci ještě jiná, více méně na této nezávislá moc vrchnostenská, a koření proto názor ten v představách absolutistických: Staré »vrchnosti« strach ještě v nynějších systémech práva státního a správního, poněvadž jsou nadány zvláštní samostatnou »vrchnostenskou« mocí nařizovací, zakazovací a pod. Myšlenka právní suverenity (svrchovanosti) jen pracně proti ní se uplatňuje. V soustavách práva státního a správního všelijak se pak konstruuje vzájemný poměr mezi vrchnostenskou a právní svrchovaností, při čemž dochází v jednotlivostech k různým nedůslednostem a rozporům. Autor nastoluje ve svém spise výhradně právní svrchovanost, prýšticí z právního řádu, a nepřipouští vedle této svrchovanosti žádných jiných »mocí«, dospívaje tak v zásadě k stejným důsledkům, jako já (srovnej mé »Základy filosofie právní«).

S ostatními vývody autorovými, zejména pokud týkají se jeho názoru o základech závaznosti práva (3. kapitola, str. 39—145), nemohu arci plně souhlasiti, není zde však místa k podrobnější polemice proti nim.

Cituji toliko místo ze spisu, jež zdá se mi být zvlášť zajímavé a příznačné pro naši českou literaturu: